

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

9 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Beata Janiszewska (przewodniczący)

SSN Adam Doliwa

SSN Piotr Telusiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 9 stycznia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach
z 9 czerwca 2021 r., III Ca 1246/20,
w sprawie z powództwa W. J. i I. J.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o ustalenie,

I. oddała skargę kasacyjną;

II. zasądza od pozwanego na rzecz powoda W. J. 2700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Adam Doliwa

Beata Janiszewska

Piotr Telusiewicz

UZASADNIENIE

Powodowie W. J. oraz I. J. domagali się stwierdzenia nieważności umowy kredytu na cele mieszkaniowe [...] Nr [...] zawartej przez nich 13 września 2007 r. z Bank S.A. w W. (obecnie Bank S.A. w W.). Na wypadek nieuwzględnienia żądania głównego zgłosili żądanie ewentualne o zasądzenie od pozwanego solidarnie na rzecz powodów kwoty 52 478,43 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty.

Wyrokiem z 12 sierpnia 2020 r., Sąd Rejonowy w Gliwicach ustalił, że powyższa umowa jest nieważna oraz orzekł o kosztach procesu.

W zakresie istotnym dla skargi kasacyjnej Sąd Rejonowy ustalił następujące okoliczności faktyczne:

W 2007 r. powodowie złożyli wniosek o udzielenie kredytu mieszkaniowego w oddziale Banku S.A. w W. Wnioskowali o kredyt na zakup lokalu mieszkalnego i taką kwotę im przyznano. Nie korzystali z pomocy doradcy finansowego, konsultacji udzielał im pracownik banku. Kredyt frankowy w porównaniu do złotowego wydawał się im atrakcyjnie oprocentowany i miał stosunkowo niskie opłaty za jego uruchomienie. Bank oferował wówczas wyłącznie kredyt indeksowany do franka szwajcarskiego oraz kredyt złotówkowy. Pracownik banku sugerował, że kredyt frankowy jest korzystniejszy ze względu na niskie oprocentowanie. Powodowie byli w tym banku kilka razy. Umowę kredytu przygotował pracownik banku, powodowie zapoznali się z nią przed podpisaniem. Zaznaczano, że kurs franka może się zmienić. Nie podano informacji, że możliwe są duże skoki kursu franka. Zawierając umowę mieli świadomość, że kurs franka nie jest stały, ale nie mieli wiedzy, jak jest konkretnie przez bank wyznaczany, jaki był mechanizm tworzenia tabel kursowych przez bank, ani że może nastąpić znaczny wzrost kursu franka w porównaniu z kursem z dnia umowy. Gdyby mieli taką wiedzę i gdyby otrzymali symulację takich niekorzystnych skutków, wybraliby kredyt złotówkowy. Bank nie doręczał im tabeli kursów walut przed zawarciem i w trakcie wykonywania umowy. Wykonując umowę powód pytał w banku, jaki kurs brać do przeliczeń, przyjmował kurs średni NBP, ponieważ bank kilka razy doliczył karę za niedopłatę. Powód zwracał się o wskazanie konkretnego kursu albo dostęp do konta, na który spłacali kredyt, ale go nie otrzymał.

Był moment, że wzrost kursu franka był dla powodów odczuwalny. W banku sugerowano, żeby nie przeindeksowywać kredytu i pozostawić go we frankach. Aby poznać kwotę nadpłaty albo niedopłaty, trzeba się było udać do banku.

Powodowie mieszkają nadal w zakupionym lokalu i jest on ich głównym centrum życiowym. Działalność gospodarczą, usługi informatyczne wykonywane zdalnie, powód rozpoczął w grudniu 2007 r. Od chwili zgłoszenia działalności zaczął rozliczać czynsz jako koszty działalności. Kosztów zakupu nieruchomości nie zaliczył na potrzeby podatkowe działalności gospodarczej. Powódka prowadziła działalność gospodarczą pod tym samym adresem przez dwa lata, od 2017 r. do 2019 r. Była to działalność finansowana z pomocy *de minimis* za pośrednictwem Urzędu Pracy, gdyż powódka była wcześniej bezrobotna. Nie zaliczała kosztów tej działalności gospodarczej na cele podatkowe.

W dniu 13 września 2007 r. powodowie zawarli z Bank S.A. w W. umowę kredytu na cele mieszkaniowe [...] nr [...] na zakup, remont oraz refinansowanie kosztów zakupu własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego przy ul. [...] w [...] (§ 3 umowy). Bank udzielił kredytobiorcom kredytu w kwocie 215 000 zł waloryzowanego w walucie CHF na okres 360 miesięcy (§ 2 ust. 1 umowy). Zgodnie z § 2 ust. 2 umowy kwota kredytu waloryzowanego w CHF lub transzy kredytu miała zostać określona według kursu kupna dewiz dla tej waluty zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu lub transzy kredytu. Uruchomienie kredytu miało nastąpić jednorazowo w terminie od 18 września 2007 r. Według § 4 ust. 1 i 1a umowy kredyt wykorzystany miał być w złotych przy jednoczesnym przeliczeniu kwoty kredytu według kursu kupna dewiz dla CHF zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu. Na podstawie § 8 ust. 1 i 2 oprocentowanie kredytu było zmienne i stanowiło sumę stawki LIBOR 3-miesięczny z zaokrągleniem do dwóch miejsc po przecinku oraz stałej marży banku w wysokości 1,40 punktów procentowych. W dniu zawarcia umowy oprocentowanie wynosiło 4,30% w stosunku rocznym (§ 8 ust. 1 i 2). Rzeczywista stopa oprocentowania kredytu wynosiła w dniu zawarcia umowy 4,88%, a całkowity koszt kredytu 178 651,87 zł (§ 8 ust. 10 i 11 umowy). Powodowie zobowiązali się do spłaty kredytu w 360 ratach miesięcznych, począwszy od 10 października 2007 r. (§ 9 ust. 2 zd. pierwsze). Wysokość rat kapitałowo-odsetkowych

określona była w CHF. Raty ustalone zostały w równej wysokości. Spłata miała być dokonywana w złotych po uprzednim przeliczeniu rat według kursu sprzedaży dewiz dla CHF zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w banku w dniu spłaty (§ 9 ust. 2 zd. 2-4, § 9 ust. 3). Kredytobiorcy oświadczyli, że zostali poinformowani przez bank o ryzyku związanym ze zmianą kursów walut i rozumieją wynikające z tego konsekwencje (§ 11 ust. 4). Integralną częścią umowy były „Ogólne Warunki Kredytowania w Zakresie Udzielania Kredytów na Cele Mieszkaniowe i Pożyczek Hipotecznych” (OWKM), stanowiące załącznik nr 1 do umowy, co do których kredytobiorcy oświadczyli, że je otrzymali, zapoznali się z ich treścią i wyrazili zgodę na ich stosowanie (§ 1 ust. 2). Zgodnie z § 6 ust. 3 OWKM wysokość rat kapitałowo-odsetkowych lub odsetkowych, jak również terminy ich spłat, określone były w harmonogramie spłat, stanowiącym załącznik do umowy. Miał on wyłącznie charakter techniczny i określał w sposób symulacyjny wysokość miesięcznych rat. Kolejne harmonogramy spłat miały być przesyłane kredytobiorcom w każdym, trzymiesięcznym okresie odsetkowym (§ 6 ust. 3 i 4 oraz § 4 ust. 8 OWKM). Na pisemny wniosek kredytobiorcy bank mógł wyrazić zgodę na zmianę waluty waloryzacji kredytu lub zamianę kredytu waloryzowanego na kredyt złotowy (§ 17 OWKM).

Z dniem 30 lipca 2012 r. została podjęta uchwała o połączeniu spółek przez przeniesienie całego majątku Bank S.A. na rzecz Bank1 S.A. (aktualnie Bank S.A.). Między innymi doszło na tej podstawie do przeniesienia wierzytelności wynikającej z umowy kredytu, zawartej przez powodów.

W ocenie Sądu Rejonowego powodowie mają status konsumentów. Sąd ten wskazał, że powódka zarejestrowała działalność gospodarczą w lokalu przy ul. [...] w okresie od 2017 r. do 2019 r., czyli wiele lat po zawarciu umowy z 2007 r. Powód, informatyk pracujący zdalnie, prowadził działalność gospodarczą zarejestrowaną w tym lokalu od grudnia 2007 r., rozliczając czynsz w kosztach działalności. Sąd Rejonowy podkreślił, że zgodnie z treścią umowy kredytowej, została ona zawarta na cele mieszkaniowe, a nabyty lokal od jego zakupu do chwili obecnej stanowi przede wszystkim miejsce zamieszkania powodów, nie zaś ich biuro.

Sąd pierwszej instancji uznał za abuzywne następujące postanowienia umowy kredytowej:

- § 4 ust. 1a w zakresie przewidującym przeliczanie środków wypłaconych w złotych do CHF według kursu kupna waluty zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w banku w dniu wykorzystania kredytu,

- § 9 ust. 2 zd. 3 i 4 umowy w zakresie przewidującym przeliczanie ustalonych we frankach rat kapitałowo-odsetkowych na złote polskie przy zastosowaniu kursu sprzedaży dewiz dla CHF obowiązującego w banku w dniu spłaty.

Sąd Rejonowy uznał, że po wyeliminowaniu powyższych postanowień umowy, utrzymanie jej w mocy jest niemożliwe, co skutkuje nieważnością umowy.

Wyrokiem z 9 czerwca 2021 r., Sąd Okręgowy w Gliwicach oddalił apelację pozwanego i orzekł o kosztach postępowania. Sąd ten uznał za prawidłowe ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego, przyjmując je za własne.

Sąd Okręgowy podzielił również pogląd przypisujący powodom status konsumentów wskazując, że umowa kredytowa została zawarta na cele mieszkaniowe. Podzielił także ocenę Sądu Rejonowego o abuzywnym charakterze § 4 ust. 1a oraz § 9 ust. 2 zd. 3 i 4 umowy oraz nieważności umowy będącej skutkiem tej abuzywności.

Od powołanego wyroku Sądu Okręgowego skargę kasacyjną wywiódł pozwany, zaskarżając ten wyrok w całości. Skarżący podniósł zarzuty naruszenia prawa materialnego, tj.:

- art. 385¹ § 2 w zw. z art. 385¹ § 1 k.c.,

- art. 385¹ § 2 w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 358 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. XLIX ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Przepisy wprowadzające kodeks cywilny oraz art. 41 ustawy z 29 kwietnia 1936 r. - Prawo wekslowe,

- art. 385¹ § 1 i 2 k.c. i art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich,

- art. 385¹ § 2 w zw. z art. 385¹ § 1 k.c.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku pierwszej instancji w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód W. J. wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej oraz o zasądzenie od pozwanego na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na oddalenie ze względu na niezasadność podniesionych w niej zarzutów.

Według utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego postanowienie umowy kredytowej pozostawiające bankowi pełną swobodę w kształtowaniu kursu waluty obcej jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., ponieważ kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Klauzula tego rodzaju umożliwia bowiem bankowi określenie w sposób arbitralny wysokości świadczenia kredytobiorcy, bez możliwości przewidzenia wysokości tego świadczenia przez kredytobiorcę w chwili zawarcia umowy. Abuzywność postanowień analogicznych do tych, które zostały zakwestionowane w rozpoznawanej sprawie, była wielokrotnie stwierdzana przez Sąd Najwyższy i obecnie nie budzi w orzecznictwie zasadniczych wątpliwości (m.in. wyroki SN: z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020 r. Nr 7-8, poz. 64; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 8 września 2016 r., II CSK 750/15; z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego obecnie nie budzi także wątpliwości, że klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej określają główne świadczenia stron (m.in. wyroki SN: z 28 marca 2024 r., II CSKP 2379/22; z 25 października 2023 r., II CSKP 860/23;

z 18 października 2023 r., II CSKP 122/23; z 13 kwietnia 2023 r., II CSKP 1228/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 875/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 898/22; z 18 sierpnia 2022 r., II CSKP 387/22; z 3 marca 2022 r., II CSKP 520/22; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18).

Na podstawie art. 385¹ § 1 zd. drugie k.c. również postanowienia określające główne świadczenia stron podlegają kontroli pod kątem abuzywności, jeżeli nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Klauzule nie określające precyzyjnie sposobu ustalania przez bank kursów walut, będących podstawą określenia wysokości świadczeń kredytobiorcy, są w orzecznictwie uznawane za sformułowane w sposób niejednoznaczny, co umożliwia ich zakwalifikowanie jako abuzywnych (m.in. wyroki SN: z 16 października 2024 r., II CSKP 2422/22; z 25 lipca 2024 r., II CSKP 1424/22; z 25 lipca 2024 r., II CSKP 1703/22; z 9 lipca 2024 r., II CSKP 249/24; z 20 czerwca 2024 r., II CSKP 637/23; z 9 maja 2024 r., II CSKP 170/23).

Nie można przy tym zgodzić się z treścią zarzutu skargi kasacyjnej, w którym wymaganie jednoznaczności odniesione zostało wyłącznie do językowego sformułowania danego postanowienia umowy. W orzecznictwie wskazano, że wymaganie, aby warunek umowny był wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, zawarte w art. 4 ust. 2 Dyrektywy 93/13, wykracza poza możliwość jego zrozumienia z gramatycznego punktu widzenia. Konieczne jest bowiem również, aby umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działania mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (m.in. wyroki TSUE: z 10 czerwca 2021 r., C-776/19-782/19 VB i inni przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA oraz AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA, Procureur de la République; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai przeciwko ERSTE Bank Hungary Zrt.; z 20 września 2018 r., C-51/17 OTP Bank Nyrt. I OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. Przeciwko Teréz Ilyés i Emilowi Kissowi; z 20 września 2017 r., C-186/16, R. P.

Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA; z 30 kwietnia 2014 r., C 26-13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslernè Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt; wyroki SN: z 25 lipca 2024 r., II CSKP 1424/22; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22).

Rozważając argumentację skarżącego dotyczącą celowości dokonania odrębnej oceny abuzywności klauzul ryzyka walutowego i klauzul przeliczeniowych, podzielić należy pogląd o ścisłym związku tych postanowień. W orzecznictwie wskazuje się, że składają się one łącznie na przyjęty w umowach kredytowych mechanizm indeksacji. Klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej, pozwalającej na ustalenie wysokości świadczeń stron. Z kolei zamieszczenie klauzuli przeliczeniowej ma rację bytu wyłącznie w umowie, w której znaczenie ma ryzyko kursowe (zob. m.in. wyroki SN: z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22; z 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 382/22). Wbrew treści zarzutów skargi kasacyjnej, należy zatem przyjąć, że ocena powyższych klauzul powinna być dokonywana łącznie. W szczególności, nie można stwierdzić abuzywności klauzul przeliczeniowych przy jednoczesnym pozostawieniu w mocy klauzuli odnoszącej wysokość świadczeń stron do kursu waluty obcej.

W uchwale pełnego składu Izby Cywilnej z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22 (OSNC 2024 nr 12, poz. 118), Sąd Najwyższy rozstrzygnął, między innymi: „W razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów.” Powyższa uchwała ma moc zasady prawnej, wiążącej Sąd Najwyższy również w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę (art. 87 § 1 u.SN). Ewentualne odstępianie od niej wymagałoby ponownego rozstrzygnięcia w drodze uchwały pełnego składu Izby Cywilnej (art. 88 § 2 k.c.), przy czym brak jest przesłanek do wystąpienia o podjęcie takiego rozstrzygnięcia. Motywy cytowanej uchwały, wyrażone w jej uzasadnieniu, zachowują aktualność.

Niezależnie od powyższego, należy podkreślić, że w orzecznictwie wielokrotnie wyjaśniana była kwestia zastąpienia abuzywnych klauzul przeliczeniowych kursem waluty określonym na podstawie innych kryteriów. W szczególności za niedopuszczalne uznano zastąpienie kursu wskazanego w klauzuli abuzywnej kursem średnim NBP w oparciu o treść art. 358 § 2 k.c. (m.in. wyroki SN: z 9 lipca 2024 r., II CSKP 249/24; 7 maja 2024 r., II CSKP 892/23; 27 marca 2024 r., II CSKP 1258/22; 31 marca 2023 r., II CSKP 775/22; 24 stycznia 2023 r., II CSKP 303/22).

W powołanej wyżej uchwale pełnego składu Izby Cywilnej, III CZP 25/22, Sąd Najwyższy rozstrzygnął także, iż „W razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.” Także w tym zakresie uchwała ma moc zasady prawnej i wiąże inne składy Sądu Najwyższego. Przesądza to o niezasadności zarzutu dotyczącego możliwości utrzymania umowy w mocy pomimo wyeliminowania z niej klauzul abuzywnych.

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzeczono, jak w punkcie I sentencji wyroku.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono zgodnie z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z § 2 pkt 6, § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

Adam Doliwa

Beata Janiszewska

Piotr Telusiewicz

[SOP]